

Izmir Mebusu Şükrü Saracoğlu ve 222 arkadaşının, Anayasa teklifi ve Teşkilâtı Esasiye Encümeni maz- batası (256)

30 . XII . 1944

Yüksek Reisliğe

Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki yabancı söz-
lerin Türkçe karşılıklarıyla değiştirilmesi, dil
devrimimizin hukuk ve idare alanında da gerçek-
leşip kökleşmesine yardım edeceği düşüncesiyle
hazırlanan tasarı ilişik olarak sunulmuştur. Ta-
sarıda eski Teşkilâtı Esasiye Kanunu hükümle-
rinin esasında hiç bir değişiklik yapılmamış,
manaya tamtamma bağlı kalmıştır.

Hangi yabancı sözlerin hangi Türkçe asıl-
larıyla karşılandığını gösteren gerekçe ilişiktir.
Bu tasarının biran önce kanunlaşması için ge-
rekli işlemin yapılmasını saygılarımızla rica
ederiz.

Izmir	Çankırı	Bilecik
Ş. Saracoğlu	M. A. Renda	M. Ş. Esendal
İstanbul	Balıkesir	Tekirdağ
Rana Tarhan	K. Özalp	Fayık Öztrak
Afyon K.	Afyon K.	Ağrı
İ. H. Baltacıoğlu	H. Çerçel	H. Bayrak
Amasya	Amasya	Amasya
A. K. Yiğitoğlu	E. Uras	N. Aktın
Amasya	Ankara	Ankara
Z. Tarhan	M. Ökmen	Z. Yörük
Ankara	Ankara	Ankara
F. R. Atay	A. Çubukçu	Gl. N. Anılmaş
Ankara	Ankara	Antalya
A. Baytın	M. Aksoley	Dr. G. Kahraman
Antalya	Antalya	Aydın
N. Aksoy	Dr. C. Tunca	Dr. H. Alataş
Aydın		Aydın
N. Göktepe		A. S. Levent
Aydın		Aydın
Dr. M. Germen		A. Menderes
Balıkesir	Balıkesir	Balıkesir
F. Tiritioğlu	O. N. Burcu	M. Akpınar

Balıkesir	Balıkesir	Balıkesir
P. Etçioğlu	H. Çarıklı	Y. S. Uazy
Bilecik	Bilecik	Bingöl
Dr. M. Suner	K. Gülek	T. Banguoğlu
Bingöl	Bitlis	Bitlis
F. F. Düşünsel	M. Ertan	B. Osma
Bolu	Bolu	Bolu
C. Özçağlar	Dr. Z. Ülgen	Korgl. A. Alptoğan
Burdur	Burdur	Bursa
I. N. Dilmen	Ş. Engineri	Gl. A. Atlı
Bursa	Bursa	Bursa
A. M. Erhan	R. Cantez	Gl. N. Tınaz
Bursa	Bursa	Çanakkale
Aziz Duru	Dr. M. T. Simer	R. N. Güntekin
Çanakkale	Çanakkale	Çankırı
S. T. Arsal	R. Bulayırılı	Dr. A. Arkan
Çoruh	Çorum	Çorum
A. R. Erem	N. Atalay	H. Akdoğan
Çorum	Çorum	Denizli
Dr. M. Cantekin	İ. Eker	E. A. Tokat
Denizli	Denizli	Denizli
F. Asal	A. Ege	H. Günver
Denizli	Diyarbakır	Diyarbakır
N. Küçüka	K. Şedele	O. Ocak
Diyarbakır		Diyarbakır
R. Bekit		Gl. K. Sevüktekin
Edirne	Edirne	Edirne
E. Demiray	M. N. Gündüzalp	Dr. F. Memik
Edirne	Elâzığ	Erzincan
M. E. Ağaoğulları	H. Kişioğlu	B. K. Çağlar
Erzincan	Erzincan	Erzincan
F. Kalfagül	A. Frat	Ş. Sökmensüer
Erzurum	Erzurum	Erzurum
Gl. Z. Soydemir	Gl. P. Demirhan	S. Altuğ
Eskişehir	Eskişehir	Eskişehir
Y. Abadan	İ. U. Aykurt	E. Sazak

Gazianteb	Gazianteb	Gazianteb
<i>C. S. Barlas</i>	<i>B. Kaleli</i>	<i>Dr. M. Canbolat</i>
Giresun	Giresun	Giresun
<i>A. Sayar</i>	<i>İ. Gürak</i>	<i>M. Akkaya</i>
Giresun	Gümüşane	Gümüşane
<i>İ. Sabuncu</i>	<i>Ş. Erdoğan</i>	<i>R. Güreli</i>
Gümüşane	Hakkâri	Hatay
<i>E. S. Tör</i>	<i>A. R. Göksidan</i>	<i>E. Durukan</i>
Hatay	Hatay	İçel
<i>H. Ilgaz</i>	<i>B. S. Kunt</i>	<i>F. C. Güven</i>
İçel	İsparta	İsparta
<i>Ş. Tuğay</i>	<i>M. Karaağaç</i>	<i>K. Turan</i>
İstanbul	İstanbul	İstanbul
<i>Ş. A. Ögel</i>	<i>G. Ataç</i>	<i>Z. Karamursal</i>
İstanbul	İstanbul	İstanbul
<i>F. Öymen</i>	<i>K. Akyüz</i>	<i>İ. A. Gövsa</i>
İstanbul	İstanbul	İstanbul
<i>K. C. Berksoy</i>	<i>Dr. H. Diker</i>	<i>A. Bayındır</i>
İzmir	İzmir	İzmir
<i>M. Birsal</i>	<i>Ş. Adalan</i>	<i>E. Çınar</i>
İzmir	Kars	Kars
<i>B. Arıman</i>	<i>C. Dursunoğlu</i>	<i>E. Demirel</i>
Kars	Kastamonu	Kastamonu
<i>H. Durudoğan</i>	<i>A. Binkaya</i>	<i>M. R. Saltuğ</i>
Kastamonu	Kastamonu	Kayseri
<i>H. Goruk</i>	<i>T. Taşkıran</i>	<i>M. K. Şatır</i>
Kayseri	Kayseri	Kayseri
<i>N. Toker</i>	<i>R. Özsoy</i>	<i>M. Taner</i>
Kayseri	Kırklareli	Kırklareli
<i>Ö. Taşçıoğlu</i>	<i>Dr. F. Umay</i>	<i>Z. Akın</i>
Kırşehir	Kırşehir	Kırşehir
<i>Ş. Torgut</i>	<i>F. Seler</i>	<i>T. Çobanoğlu</i>
Kocaeli	Kocaeli	Kocaeli
<i>S. Artel</i>	<i>R. Fenmen</i>	<i>A. Dikmen</i>
Kocaeli	Kocaeli	Konya
<i>İ. Tolon</i>	<i>S. Yargı</i>	<i>H. Karagülle</i>
Konya	Konya	Konya
<i>S. Arıkan</i>	<i>A. R. Türel</i>	<i>K. Okay</i>
Kütahya	Kütahya	Kütahya
<i>Ş. Kutman</i>	<i>V. Uzgören</i>	<i>Dr. A. S. Delilbaş</i>
Kütahya	Kütahya	Kütahya
<i>A. Tiritioğlu</i>	<i>H. Pekcan</i>	<i>R. Peker</i>
Malatya	Malaytya	Malatya
<i>Dr. C. Özelçi</i>	<i>E. Barkan</i>	<i>M. Öker</i>
Malatya	Malatya	Malatya
<i>K. Sayın</i>	<i>N. Baydar</i>	<i>M. Ş. Özpazarbaşı</i>

Manisa	Manisa	Manisa
<i>O. Erçin</i>	<i>H. Sarhan</i>	<i>K. Karaosman</i>
Manisa	Manisa	Manisa
<i>Dr. S. E. Kâatçılar</i>	<i>Y. Özey</i>	<i>A. R. Artunkal</i>
Manisa	Maraş	Maraş
<i>F. Uslu</i>	<i>R. Kaplan</i>	<i>A. Yayıoğlu</i>
Maraş	Maraş	Mardin
<i>Dr. K. Bayizit</i>	<i>H. R. Tankut</i>	<i>Dr. A. Uras</i>
Mardin	Mardin	Mardin
<i>R. Erten</i>	<i>S. Düzgören</i>	<i>İ. F. Alpaya</i>
Mardin	Muğla	Muş
<i>F. Ergin</i>	<i>S. Güney</i>	<i>K. Kotan</i>
Niğde	Niğde	Niğde
<i>R. Dolunay</i>	<i>Dr. R. F. Talay</i>	<i>H. Ulusoy</i>
Ordu	Ordu	Ordu
<i>M. Yarımbyık</i>	<i>H. Şarlan</i>	<i>Ş. Akyazı</i>
Ordu	Rize	Rize
<i>Dr. Z. M. Sezer</i>	<i>T. B. Balta</i>	<i>A. Zırh</i>
Rize	Samsun	Samsun
<i>Dr. S. A. Dilemre</i>	<i>İ. Ezgü</i>	<i>N. Öztuzcu</i>
Samsun	Samsun	Samsun
<i>C. Bilsel</i>	<i>N. Fırat</i>	<i>A. F. Engin</i>
Seyhan	Seyhan	Seyhan
<i>D. Arıkoğlu</i>	<i>C. Oral</i>	<i>Ş. İşcen</i>
Siird	Siird	Sinob
<i>B. Türkay</i>	<i>A. R. Esen</i>	<i>H. Oruçoğlu</i>
Sinob	Sinob	Sinob
<i>Dr. B. Kökdemir</i>	<i>C. Atay</i>	<i>C. K. İncedayı</i>
Sivas	Sivas	Sivas
<i>R. Ş. Sırer</i>	<i>İ. H. Başak</i>	<i>İ. M. Uğur</i>
Sivas	Sivas	Sivas
<i>A. Esenbel</i>	<i>E. Dizdar</i>	<i>Ş. Günaltay</i>
Tekirdağ	Tekirdağ	Tekirdağ
<i>E. Pekel</i>	<i>C. Uybadi</i>	<i>E. Ataç</i>
Tokad	Tokad	Trabzon
<i>M. Develi</i>	<i>S. Çelikkol</i>	<i>M. Aydın</i>
Trabzon	Trabzon	Trabzon
<i>F. A. Barutçu</i>	<i>T. Göksel</i>	<i>R. Karadeniz</i>
Tunceli	Urfa	Urfa
<i>N. S. Sılan</i>	<i>K. Berker</i>	<i>R. Soyur</i>
Van	Yozgad	Yozgad
<i>N. Berker</i>	<i>A. Sungur</i>	<i>Y. D. Karslıoğlu</i>
Yozgad	Zonguldak	Zonguldak
<i>Z. Arkant</i>	<i>Ş. Devrim</i>	<i>H. A. Kuyucak</i>
Zonguldak	Zonguldak	Zonguldak
<i>Dr. R. Barkan</i>	Zonguldak	<i>R. Vardar</i>

Gerekçe

Anayasada kullanılan kelimeler hakkında

Anayasa metninde değiştirilen kelimelerin sayısı pek çoktur. Ancak bunların en büyük kısmı konuşma dilimizde evvelce de kullanılmamış ve bugün yazı dilimizde gitgide kullanılmaz olmuş kelimelerdir. Bunlar üzerinde yapılan iş, onları sadece bugünün kelimeleri ile değiştirmek olmuştur. Yine bu kelimelerden bir kısmı, türkçe karşılıkları dilimizde yaşamakta olduğu halde, resmî dilde dayanan arabça terimlerdir. Böyle kelimelerimizi terim olarak lâyük oldukları yerlere yerleştirirken bir kısmının sarîh olarak hangi kelimeye karşılık olduklarına işaret etmek gerektiğini duyduk.

Metinde terim olarak eski ve yeni türk lehçelerinden alınmış bir kısım kelimelerle yaşayan dilin teşkil imkânlarına dayanarak yapılmış bir kısım kelimeler vardır. Bunlar hakkında da kısa izahlar yapmağı yerinde bulduk.

Terim koyarken en çok dikkat edilecek cihetlerden biri teklif edilen karşılığın komşu kavramlarla ilişkiliğini ve onlar arasındaki yerini kavramak ve belirtmektir. Bu itibarla yeni kelimeleri kavram aileleri ve kelime aileleri halinde birden gözönüne getirmeğe çalıştık. Onları mümkün olduğu kadar bir kelime veya bir kavram etrafına topladık veya göndermelerle bağladık.

Tanzimattan beri, hususiyle Meşrutiyetten sonra hukuk terimlerimiz, fransız hukuk kavramlarını arabça kelimelerle ifade yolunda gelişmiştir. Bununla beraber bu sistem kullanışta birçok ikilikler ve kararsızlıklar gösterir. Bunu önlemek için gerekli gördükçe ve katilik sağlamak üzere yanlarına fransızca karşılıklarını da koyduk.

Başlık

Anayasa :

Teşkilâtı Esasiye Kanunu (Constitution, loi constitutionnelle), **anayasa** diye adlandırılmıştır. **Yasamak** eski türkçede **kurmak**, **tesis etmek**, **teşkil etmek**, **teşkilâtlandırmak** ve hususile **kanun yapmak**, **nizam koymak** mânalarına gelir. Bu kökten **yasak** kelimesi dilimizde **kanunca menedilmiş** mânasında kalmıştır. Aynı kökten **yasa** ismi eski türkçede **anakanun**, **Teşkilât Kanunu** mânasına gelir. Bunun için **yasamak** = **teşri etmek** (Légiferer), **yasama** (Bkz. madde 5) = **teşri** (Législation) mânalarına alınmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin **yasayıcı** ve **yasayan** = **teşrii** vasıfları, **Meclisin yapısı icabı** (Législatif + constituant) mânasında alınmak gerektir. Bunun için **yasamak** ve **yasama** kelimeleri de bu geniş mâna ile kullanılmış bulunuyor.

Aynı kökten **yasalı** (Bkz. madde 59) = **meşru** (Légitime), **yasasız** = **gayri meşru** (Illégitime) mânalarında. **Anayasaya uygunluk** ise (constitutionnalité) demek olacaktır. Geniş mânası ile **vazı kanun** (Législateur) yerine **yasacı** diyebiliriz. Dar mânası ile bu kavram **kanuncu** kelimesi ile karşılanacaktır.

Meşru kelimesi sadece **kanuni** mânasında kullanıldıkça bu kelime ile karşılanmıştır: **Esbabı meşrua** = **kanun hükümleri** (Bkz. madde 28). **Kanun** kelimesi alakonmuştur (Bkz. madde 9).

Madde 1

Cumhuriyet :

Bu kelimenin cumhurluk şeklinde istikakça türkçeleştirilmesi teklif olunmuşsa da, **Teşkilâtı Esasiye Kanununun** birinci maddesinde hiçbir türlü değişiklik yapılamıyacağı hakkındaki 102. mad-

de hükmüne uyularak kelime bütün metinde olduğu gibi bırakılmış ve bundan üreme **cumhuriyetçi** [bkz. Madde 2]. kelimesi de **cumhurcu** şekline tercih olunmuştur.

Madde 2

Milletçi

Yabancı dillerin türkçeye girmiş olan kelime üretme şekillerini mümkün olduğu kadar ortadan kaldırmak esasına bağlı kalmarak milliyetçi yerine, **halkçı**'da olduğu gibi **milletçi** denilmiştir. Burada türkçenin fazla ekleri hazfetmek kaidesine uyulmaktadır: **Türklükçü** yerine **türkçü**, **türklükçülük** yerine **türkçülük** dediğimiz gibi.

Devrimci

İnkılâp karşılığı **devirmek** fiil kökünden **devrim** ismi yapılmıştır. [bkz. Türkçeden Osmanlıca-ya Cep Kılavuzu 1935]: **kıvrırmak**'tan **kıvrım** gibi. **Devrimci** = **inkılâpçı** olmuştur.

Başkent

Kent eski türkçede **şehir** demektir. **Köylü kentli** tâbiri içinde dilimizde henüz yaşamaktadır. **Makarri Hükümet** (capitale, Hauptstadt) yerine **başkent** terkibi içinde canlandırılmıştır.

Devlet dili

Resmî dil yerine **Devlet dili** tercih edilmiştir.

Madde 3

Egemenlik

Hâkimiyet karşılığı alınmıştır. Anayasamızın ruhuna göre, (domination) mânasına da kullandığımız **hâkimiyet** kelimesinden ziyade **hükümranî**, **metbuiyet** (souveraineté) kelimelerinden biri ile ifadesi lâzımgelen bu kavram için aynı kuvvette bir karşılık aranmıştır. **Hüküm sürme** teklifi üzerine durulmuştur. Ancak bu kelime ilk mânasıyla **hâkimiyet** demek olduğuna göre belki sadece **hüküm**, (domination) karşılığı olarak kalabilecektir.

En eski türk metinlerinde **idi** veya **ide** (noktalısal ile) kelimesi **ilin**, **memleketin sahibi**, dolayısıyla **halkın metbuu** mânasında kullanılır. Bu kelime **hükümdar**, **efendi**, **sahip** mânalarını muhafaza ederek bütün türk-dillerine yayılmış ve **edzen**, **edcen**, **adi**, **edi** şekilleri ile de **tunguz**, **mongol** ve **mançu** dillerine girmiştir [Trombetti, Glotologia s. 399]. Fonetik değişikliklerle bugünkü türk dillerine başlıca **ie**, **eye**, **ege**, **ige**, **ide**, **ê** [Radloff C. I, s. 1507] şekilleri ile gelmiştir. Eski Osmanlı metinlerinde **eye**, hâlâ bazı anadolu ağızlarında **ie** şekli ile ve **sahip** mânası ile yaşar.

Hâkimiyet karşılığı bu kökten **eyelik** ve **egelik** teklifleri üzerinde de durulmuş, fakat dokuz yıldan beri yayılmış olması [Kılavuz] ve söylenişçe daha kuvvetli bulunması dolayısıyla **egemenlik** şekli tercih olunmuştur.

Madde 5

Yasama

Teşri karşılığıdır. [bkz. Başlık].

Yetki

Salâhiyet karşılığı alınmıştır. Aynı mânada **mezuniyet** karşılığı olarak da kullanılmıştır [bkz. Madde 91]. **Yetmek** fiilinden mücerret isimdir: **görgü**, **bilgi** gibi. **Yetkili** = **salâhiyettar** [bkz. madde 81] mânasına alınmıştır. **Merci** = **yetkili makam** [bkz. madde 82] terkibiyle karşılanmıştır. Bununla beraber **mercü** hal için **çözüm yeri** karşılığı alınmıştır. [bkz. madde 54]. **Salâhiyettar** mânası ile **ait** kelimesi **yetkili** [bkz. madde 17] ile karşılanmaktadır.

Yürütme

Dilimize cereyan'dan akıtma lûgat mânası ile gelmiş olan icra yerine yürütme alınmıştır.

Erk

Erk eski türkçede güç, kuvvet, kudret mânasıdır. **Erkek** kelimemizin kökünü teşkil eder. **Kudret** (pouvoir) karşılığı alınması uygun görülmüştür.

Madde 7

Cumhurbaşkanı

Başkan Divanü Lûgat-ti Türk'de bulunan ve **reis** mânasına gelen [Divan, C. I. S. 366] eski türkçe bir kelimedir. **Reisicumhur** terkihi için ve başka yerlerde [bkz. madde 12, 19] (présidant) karşılığı kullanılmıştır. Bununla beraber **reis** kelimesinin (chef) kullanımında [bkz. madde 32] alakonması uygun görülmüştür.

Bakanlar kurulu

Bakan anayasadaki sıfat ve yetkileri ile icra vekili karşılığı olarak kullanılmıştır. **Bakmak** fiilinin işe bakmak mânası ile alınmış bulunuyor. **Heyet** yerine, **kurul** ise **kurultay** kelimesindeki delâleti ile kullanılmıştır [Kılavuz]. **Bakanlar kurulu** = icra vekilleri heyeti demektir.

Madde 8

Yargı

Türkçede **yargı** = adalet, hüküm, kaza mânaları ile ve **yargıcı** = hâkim, kadı mânaları ile son devirlere kadar yaşamıştır. **Yargı** kelimesinin en iyi kaza (jurisdiction) kavramını karşılayacağı düşünülmüştür. **Yargılamak** = muhakeme etmek (juger) [bkz. madde 65], **yargılama** = muhakeme [bkz. madde 58, 54] (instance) mânalarına alınmıştır. Bu kökten **bilgiç**, **dalgıç** şeklinde **yargıç** kelimesi de hâkim (juge) mânasında **yargıcı**'ya tercih edilmiştir. [bkz. madde 54]. **Yargıtay** = mahkemei temyiz [bkz. madde 62] de aynı kökten yapılmıştır.

Hüküm kelimesi (jugement) ıstılah mânası ile [bkz. madde 54] alakonmuştur. **Mahkûm** olmak halk kullanımına göre türkçeleştirilerek **hüküm giymek** [bkz. madde 12] şeklinde alınmıştır. **Mahkûm** = hükümlü, **mahkûmiyet** = hükümlülük kelimeleri de kullanılabilir. **Mahkeme** (tribunal) [bkz. madde 8] alakonmuştur.

Dâva [bkz. madde 54] (procés) mânasında alakonmuştur.

Bağımsız

Bağımsız = gayri tâbi, müstakil mânasına alınmıştır. **Bağımsızlık** = istiklâl, **bağımlı** = gayri müstakil, tâbi, **bağımlılık** = ademi istiklâl, **bağımlaşma** = (interdépendance) yerlerinde kullanılabilir.

Görev

Görev şimal türkçesi fonetiğine göre ve **görmek** fiilinin iş **görmek** mânasıyla mücerret isim olarak düşünülmüştür. **Ödev** [bkz. Madde 69] = mükellefiyet, **söylev** [bkz. Madde 36] **nutuk** da aynı tarzda yazılmıştır [Kılavuz].

Dilimizde **vazife** kelimesi hem (fonction) hem (devoir) mânalarında kullanılmaktadır. Bu kelimenin daha yaygın olan ikinci mânası ile alakonması uygun görülmüştür. [bkz. Madde 14]. **Görev** = (fonction) karşılığı **ödev** ise mükellefiyet [bkz. Madde 17]. ve kanuni mecburiyet [bkz. Madde 82] karşılığı olarak alınmıştır. **Nasb** [bkz. Madde 93]. = **göreve alınmak**, **azil** [bkz. Madde 93] = **görevden çıkarılmak** terkipleri ile karşılanmıştır. **Görev ayrımı** [bkz. Madde 91] = tefriki vezaif mânasına alınmıştır.

Vergi teklifi [bkz. Madde 84] = **yükleme**, **vergi tarhetmek** [bkz. Madde 85] = **salmak**, **yük-**

lenme [bkz. Madde 26] = taahhüt ile karşılanmıştır. Vazifedar mânasına mükellef [bkz. Madde 100] görevli ile karşılanmıştır.

Teklif kelimesi (proposition) [bkz. Madde 15] karşılığı olarak ve inha [bkz. Madde 42] yerinde alakonmuştur.

Şark türkçesinde kıstamak = cebretmek, mecbur etmek kökünden kıstak = mecburiyet (obligation) kelimesi üzerinde de durulmuştur. Bu kelime kıstaklı = mecburi (obligatoire), kıstaksız = ihtiyari (facultatif) karşılıklarını da verecektir. Ancak Anayasada geçen mükellefiyet ve kanuni mecburiyet kavramı için ödev kelimesi daha uygun görülmüş ve evvelkilerin daha umumî olan mecburiyet kavramının ifadesine bırakılması tensip edilmiştir.

Özel

Özel kelimesi hususi [bkz. Madde 26] ve mahsus [bkz. Madde 9] kelimelerine karşılık olmaktadır. Özlük ise şahsi [bkz. Madde 42] ve zati kelimelerini karşılamaktadır. Genel [bkz. Kılavuz] umumî [bkz. Madde 26] karşılığı alınmıştır.

Millet Vekili

Dilimizde mebus mânasına gelen [bkz. Madde 13] ve çokluk hitap için kullanılan millet vekili tâbirinin bu kavrama tahsisi uygun görülmüştür. Evvelce teklif edilmiş ve yayılmış olan saylav kelimesi de lûgatımızda (député) karşılığı olarak kalabilecektir.

Vekil kelimesi icra vekili mânasında yerini bakan kelimesine terketmiş [bkz. Madde 7] yalnız (mandataire) mânası ile [bkz. Madde 33]. ve naip yerinde [bkz. madde 49] birde başkan vekili [bkz. Mad. 62] terkinde kalmıştır.

Kanun

Bu kelime yerinde alakonmuştur. Kanun koymak [bkz. Madde 26] (législation) = kanun vazî mânasına gelmiştir. Kanuncu = vazî kanun (lé-gislateur), kanunlu = kanuni (légal), kanunsuz = gayri kanuni (illégal) demek olacaktır. [bkz. Başlık, not].

Madde 12

Terhipli cezalar

Mücazâtı terhibiye yerine alınmıştır. Ceza hukukumuzda bu tasnif bugün mevcut olmadığı için bu terkinin daha fazla türkçeleştirilmesine lüzum görülmemiştir.

Sahtecilik

Sahtekârlık kelimesinin türkçeleştirilmiş şeklidir.

İnancı kötüye kullanmak

Emniyeti sui istimal karşılığı alınmıştır. Burada emniyet = İnanç ile karşılanmıştır. İnan ise (Bkz. madde 75) içtihat, itikat mânalarına kullanılmıştır. Asayiş = güvenlik (Bkz. madde 75) kelimesi ile karşılanmıştır. Güven istemek (Bkz. madde 44) İtimat talep etmek yerinde alınmıştır.

Kısıtlı

Mahcur yerine kullanmıştır. Kelime hakları kısılmış mânası ile düşünülmüştür. Mahcuriyet = kısıtlanma (Bkz. madde 28) olmuştur. Kısıtlamak = hacretmek, kısıt = hacir demek olacaktır.

Uyrukluk

Tâbiyet mânasına alınmıştır. Türkçede uyurmak = tâbi kılmak mastarından uyruk partisipi tâbi (sujet) Biz tebaa diye bunun cemini kullanırız ve uyrukluk = tâbiyet mânasına gelir. Uyurmak (assujettir) tâbi kılmak terimini karşılayacaktır.

Kamu hizmetleri

Bizde **hukuku medeniye tâbiri** (droit civique) **hidematı âmme** ile müteradif olarak kullanılmıştır. Bunun için kanunlarla tâyin edilmiş olan bu haklar **kamu hizmetleri tâbiri** ile karşılanmıştır.

Kamu en eski türk metinlerinde **kamug** şeklinde **halk** ve **âmme** mânalarında kullanılmış bir kelimeyizdir. **Âmme** kavramının bu kelime ile karşılanması (Bkz. madde 81) çok uygun görülmüş ve bunun için bu kelime **kamu hakları** = **hukuku âmme** (Bkz. madde 68), **kamu faydası** = **umumi menfaatler** = **Menafii âmme** (Bkz. madde 74) terkiplerinde de kullanılmıştır. Kelime ayrıca **kamutay** = **meclis heyeti umumiyesi** (Bkz. madde 17) ve **kamulaştırma** = **istimlâk** ve **istimval** (Bkz. madde 74) teşkillerinde değerlendirilmiştir.

Hukuku siyasiye karşılığı siyasi haklar (Bkz. madde 92) denmiştir.

Yasaklı

Yasaklı = kanunla memnu, menedilmiş (Kimse) mânasına alınmıştır.

Madde 13

Süre

Müddet yerine alınmıştır.

Toplanma

Meclis hakkında **içtima karşılığı** olarak alınmıştır. **Toplanık** = **müctemi** (Bkz. madde 34) demektir.

Dönem

Dèvre karşılığıdır (Kılavuz). **İçtima devresi** = **toplanma dönemi** [bkz. madde 13], **intihap devresi** = **seçim dönemi** (Bkz. madde 31) olmaktadır.

Çevre

Seçim işlerinde **daire** yerine **çevre** alınmıştır.

Madde 14

Kasım ayı

Teşrinler ve kânunlar dediğimiz dört ay isminin kullanışsızlıklarından dolayı değiştirilmesi uygun görülmüştür. Bunun için kısmen halk kullanışı da gözönünde tutularak bu ay isimleri **teşrinievvel** = **ekim**, **teşrinisani** = **kasım**, **kânunuevvel** = **aralık**, **kânunusani** = **ocak** olmak üzere tesbit edilmiştir.

Çağrısız

Çağrı, **dâvet** yerine alınmıştır. **Çağrısız** = **dâvetsiz** demektir.

Üye

Altay türkçesinden bir kelime olup **âza** karşılığıdır.

Ara verme

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun ruhuna göre Meclis için gerçekten bir **tatili faaliyet** bahis mevzuu olmadığı için bu tâbir çalışmaya **ara verme** diye türkçeleştirilmiştir.

Madde 17

Oy

Bu kelime uygurea **fikir**, **noktai nazar** mânasına **od** (noktalı zal ile) kelimesinden gelir (Bang, Türkische Turfan Texte). Şark türkçesinde ve eski osmanlıcada aynı mâna ile **oy** şeklinde gö-

rülür. Burada rey karşılığı olarak alınmıştır. Rey vermek = oy vermek [bkz. madde 32], ekseriyeti âra = oy çokluğu [bkz. madde 27] olmuştur.

Demeç

Beyanat mânasında alınmıştır.

Sorumlu

Sorumlu = mesul karşılığıdır. Sorum = mesuliyet [bkz. madde 47], sorumlanmak = mesuliyet (mesul olmak) [bkz. madde 41] mânalarında kullanılmıştır. Sorumsuz = gayri mesul, sorumlanmak = mesul etmek demek olacaktır.

Suç atılmak

Cürüm isnat olunmak mânasında kullanılmıştır. Suç umumî mânası ile cürüm yerine alınmıştır. [bkz. madde 27, 12], töhmet de suç ile karşılanmıştır. [bkz. madde 27] Suçüstü = cürümüşhut [bkz. madde 17] karşılığıdır.

Kamutay

Kamutay kongre mânasına kullandığımız tarihi kurultay kelimesine analogie yolu ile yapılmış olup yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisine mahsus olmak üzere Meclis Heyeti Umumiyesi mânasında kullanılması uygun görülmüştür. [Kamu = âmme kelimesi hakkında bkz. madde 12, not].

Kamutay tarzında yapılmış diğer kelimeler yargıtay = Mahkemei Temyiz [bkz. madde 62], danıştay = Şûrayi Devlet [bkz. madde 51]; sayıştay = Divanı Muhasebat [bkz. madde 100] kelimeleridir. [bkz. Kılavuz].

Sanık

Maznun karşılığıdır. Ancak yeni kanunlarımızda müttehem mefhumu olmadığından ve bu kelime de mânaca bugünkü maznun'dan farklı bulunmadığından müttehem yerine de sanık [bk. madde 27] kullanılmıştır. Bunun gibi tahtı zanna alınmak yerinde kullandığımız itham edilmek kelimesi sanıklanmak [bkz. madde 42] ile karşılanmıştır.

Sorgulanmak

İsticvap olunmak demektir. Sorgu = istintak mânasındadır. Sorgun yargıcı = müstantik, [bkz. Madde 81] sorgu hâkimi mânasına alınmıştır.

Tutulmak

Tevkif olunmak karşılığıdır. Mevkuf yerine tutuk denebilecektir. Derdest edilmek = yakalanmak [bkz. madde 72] ile karşılanmıştır.

Yargılanmak

Muhakeme olunmak [bkz. madde 8, not] demektir.

Suç üstü

Cürmü meşhut [bkz. madde 17, not] yerine alınmıştır.

Zamanaşımı

Müruruzaman mânasına alınmıştır.

Madde 18

Ödenek

Tahsisat mânası ile alınmıştır: görenek, gelenek gibi bir teşkidir. Muhassasat da ödenek ile karşılanmıştır. [bkz. madde 56]. Aylık = maaş [bkz. madde 56] yerinde kullanılmıştır.

Madde 20

Görüşme

Müzakere karşılığı alınmıştır.

Açık

Aleni karşılığdır. Hâfi için toplanma hakkında kapalı [bkz. madde 20], fakat oy verme hakkında gizli [bkz. madde 62] kullanılmıştır. Mahremiyet = gizlilik ile karşılanmıştır (bkz. madde 81)

Yaymak

Neşretmek mânasında alınmıştır. Neşir = yayım [bkz. madde 105] ile karşılanmıştır.

İçtüzük

Tüzük kelimesi nizam, kanun, nizamname, kanunname mânaları ile tarihî bir kelimemizdir. Dahilî nizamname = içtüzük terkinde olduğu gibi nizamname mânası ile [bkz. madde 52] canlandırılması uygun görülmüştür.

Oturum

Celse mânası ile halk dilinden alınmıştır. Karşılık olduğu arapça kelimedede olduğu gibi türkçenin masdarı binâi merre (nomen vicis) kalıbına göre yapılmı bir kelimedir.

Madde 22

Soru

Meclis terimi olarak sual mânasına alınmıştır.

Gensoru

Geniş bir sual mânasına olmak üzere istizah karşılığı olarak düşünülmüştür.

Meclis soruşturması

Soruşturma, tahkikat karşılığı olarak alınmıştır. Türkçe tekerrür fiillerinden (fréquentatif) olan bu şekil araştırma = taharriyat kelimesinde olduğu gibi bu kavram ailesine uygun gelmektedir. Meclis tahkikatı (enquête parlementaire) = Meclis soruşturması olacaktır.

Tahkikat kelimesinin takibat mânası ile de [bkz. madde 26] kullanıldığı ileri sürülmüş ve buna kovuşturma karşılığı teklif olunmuştur. Fakat burada soruşturma'nın alakonması uygun görülmüş ve kovuşturma kelimesinin başkaca takibat karşılığı olarak alınabileceği tesbit olunmuştur.

Madde 25

Tamsayı

Adedi mürettep yerine alınmıştır. Tamüye = âzayı mürettebe [bkz. madde 102] karşılığı, hazır üyeler = âzayı mevcude [bkz. madde 27] karşılığdır.

Salt çokluk

Salt kelimesi Anadolu ağızlarında sırf, mahz, mutlak mânaları ile yaşamaktadır. Mutlak yerine alınmıştır. Ekseriyeti mutlaka = salt çokluk [bkz. madde 25, not] olmaktadır.

Olağanüstü

Fevkalâde tâbirine türkçe karşılıktır [bkz. madde 74].

Kanun koymak

Kanun vazı demektir [bkz. Başlık, not ve madde 9].

Değişiklik yapmak

Tadil etmek mânasında alınmıştır. **Tadilat için değişiklik** [bkz. madde 104] kullanılmış, **muad-
del = değişik** [bkz. madde 104] olmuştur. **Değiştirmek** ise **tahvil etmek** [bkz. madde 26] **tebdil etmek**
[bkz. madde 54] mânalarına alınmıştır. **Tagyir = başkalaama** [bkz. madde 102] ile karşılanmıştır.

Yorumlamak

Türkçede **mâna çıkarmak, karanlık olan bir mânayı açığa koymak, tâbir ve tefsir etmek** mânala-
larına gelen **yormak** kökünden **yorum, tefsir** karşılığı olarak düşünülmüştür. **Yorumlamak =**
tefsir etmek mânasına alınmıştır. **Yorumcu = müfessir, tefsirci** demek olacaktır.

Kaldırmak

Müteradif olarak kullanılan **feshü ilga** kelimeleri yerine alınmıştır. Mukaveleler hakkında
feshetmek = bozmak [bkz. madde 26] ile karşılanmıştır.

Sözleşme

Mukavele karşılığıdır.

Anlaşma

Muahede karşılığı olarak alınmıştır. **Andiçmek** ise **tahlif olunmak** (Bkz. madde 16) ve **yemin**
etmek (Bkz. madde 38) mânalarına kullanılmıştır.

Barış yapmak :

Sulh akdetmek yerinde kullanılmıştır. Barış hali = **hazar** (Bkz. madde 40) karşılığı alınmış,
sefer kelimesi (Bkz. madde 40) alakonmuştur. **Harp hali** (Bkz. madde 86) tâbiri ve **harp** (Guerre)
kelimesi (Bkz. madde 86) alakonmuştur. **Muharebe** (Bataille) karşılığı **savaş** kullanılabilecektir.
Harp ilânı (Déclaration de guerre) (Bkz. madde 26) alakonmuştur.

Bütçe Kanunu

Muvazenei Umumiye Maliye Kanunu ve **Muvazenei Umumiye Kanunu** (Bkz. madde 95) tâbir-
leri yerine **Bütçe Kanunu** tercih edilmiştir, **malî yıl** yerine **bütçe yılı** (Bkz. madde 95) denmiştir.
Mülhak bütçeler, katma bütçeler (Bkz. madde 95) diye adlandırılmıştır. **Muvazene harici = bütçe**
dışı (Bkz. madde 96) olmaktadır. **Devreyi hesabiye = hesap dönemi** ile karşılanmıştır.

Kesin hesap kanunu :

Hesabı katî kanunu yerine alınmıştır (Bkz. madde 98). Kesin = **katî** mânasında (Bkz. madde
65) ve **kesinleşmek = katiyet hesabetmek** (Bkz. madde 26), **Kaziyei muhkeme halini almak**
(Bkz. madde 27) mânalarına gelmektedir.

Onamak :

Tasdik etmek mânasına eski bir türkçe kelime olarak kullanılmıştır. **Onama = tasdik** (Bkz.
madde 86) demektir.

Tekelli

İnhisarlı mânasına kullanılmıştır. **Tekel = İnhisar** mânasına gelecektir.

Akçalı yüklenme

Malî taahhüt karşılığıdır. [bkz. Madde 9, not]. **Maliye** kelimesi alakonmuştur [bkz. Madde 95
başlık, madde 101].

İmtiyaz

Bu kelime (concession) karşılığı alakonmuştur. (Privilège) karşılığı olarak **ayrıcalık** [bkz. Madde 69] kullanılmıştır.

Ertelemek

Tecil etmek mânasında alınmıştır. **Tehir etmek = geciktirmek** [bkz. Madde 54], **tâlik olunmak = bırakılmak** [bkz. Madde 44] ile karşılanmıştır. Bununla beraber **tâlik bazan** [bkz. Madde 86] durdurulma ile karşılanabilmiştir.

Yerine getirmek

İnfaz etmek karşılığı kullanılmıştır.

Madde 27

Yeyicilik

İrtikâp karşılığı olarak halk dilinden alınmıştır. **Rüşvet için başka bir karşılık bulunması uygun görülmiştir.**

Hazır üyeler

Âzayı mevcude karşılığıdır. [bkz. Madde 25,not].

Öy çokluğu

Ekseriyeti âra demektir [bkz. madde 17 not].

Kalkmak

Zail olmak yerinde kullanılmıştır. **Sakit olmak yerine düşmek** [bkz. madde 28] alınmıştır. Bununla beraber **ıskat etmek tâbirinin** [bkz. madde 42] **kaldırmak** ile karşılanması uygun görülmüştür.

Madde 28

Çekilme

İstifa karşılığı alınmıştır.

Kırtlanma

Mahcuriyet yerine alınmıştır [bkz. madde 12 not].

Madde 30

Kolluk işleri

Zabita karşılığı alınmıştır. **Kollamak = korumak, beklemek, tarassut etmek, kolluk = zabıta veya inzibat dairesi, kollukçu = inzibat memuru, kolcu = bekçi, korucu, kol gezmek, kola çıkmak = inzibatı temin için dolaşmak, karakol = inzibat dairesi gibi kelimelerle dilimizde yaşayan bu kelime ailesinden zabıta terimlerimizde faydalanılabilecektir.**

Madde 32

Törenli oturumlar

Burada maksada uygun olarak **merasimi mahsusa karşılığı** alınmıştır. **Dini âyin = din töreni** [bkz. madde 75] ile karşılanmıştır. **Edep töreleri = umumî muâşeret âdabı** [bkz. madde 75] karşılığı alınmıştır.

Tartışma

Münakaşa karşılığıdır. Bir fikir üzerinde **çekişme** mânası ile umumî terim olması uygun görülmüştür.

Madde 35

Gerekçe

Esbabı mucibe karşılığı alınmıştır.

Madde 36

Söylev

Nutuk karşılığı kullanılmıştır [bkz. madde 9 not].

Madde 37

Temsilci

Yabancı kelimeleri istikakça türkçeleştirmek esasına uyularak **mümessil** karşılığı alınmıştır. Dördüncü maddedeki **mümessili** olmak sözünün ise **temsil etmek** ile karşılanması daha uygun görülmüştür.

Madde 38

İster

İcab yerine kullanılmıştır.

Madde 39

İlgili

Burada **alâkadar** mânası ile kullanılan **ait** yerine alınmıştır [bkz. madde 41, 82]. **İlgili** = **mütaallik** [bkz. madde 82], **ilgili** = **taallûk eden** [bkz. madde 41] kelimelerini de karşılamaktadır. Bu kelime yerine göre **ilişkin** = **mütaallik**, **taallûk eden** [bkz. madde 98, 101] ile de karşılanmaktadır. **Ait** kelimesi yerine göre **yetkili** ile de karşılanmıştır [bkz. madde 5 not]. **İlişik** = **münasebet** [bkz. madde 89] mânasına alınmıştır. Esas itibarıyla **ilgili** = **alâkadar**, **menfaattar**, **ilişikli** = **mütaallik**, **münasebattar** yerlerinde tercih edilmiştir.

Madde 40

Başkomutanlık

Başkumandanlık yerine kullanılmıştır

Komuta = emir ve kumanda [bkz. madde 40] mânasıdır

Yüce varlık

Şahsiyeti mâneviye kelimesi burada hukukî mânası ile kullanılmış değildir. Bu tâbir daha ziyade bir şeref unvanı (titre honorifique) tarzında kullanılmış görüldüğünden **yüce varlık** terkihiyle karşılanması tercih edilmiştir. **Hükmi şahsiyet** (personne juridique) karşılığı olarak **tüzelkişilik** [bkz. madde 90] alınmıştır

Genel kurmay başkanlığı

Erkânı harbiyei umumiye riyaseti karşılığı olarak kullanılmıştır

Madde 41

Özlük

Şahsi yerine alınmıştır [bkz. madde 9 not]. Zatî mânasına da gelebilecektir.

Sorumlanma

Mesuliyet (mesul olmak) karşılığıdır [bkz. madde 15 not].

Dokunulmazlık

Masuniyet mânasına alınmıştır. Masun olmak = dokunulamamak [bkz. madde 17], masuniyeti teşriye = millet vekilliği dokunulmazlığı [bkz. madde 41], şahıs masuniyeti = kişi dokunulmazlığı [bkz. madde 86], ikametgâh masuniyeti = konut dokunulmazlığı [bkz. madde 86] olmuştur.

Madde 42

Sanıklanmak

İtham edilmek yerinde kullanılmıştır [bkz. madde 17 not].

Madde 44

Güven istemek

İtimat talep etmek yerindedir [bkz. madde 12 not].

Madde 46

Birlikte

Müştereken yerine alınmıştır. müçtemian = toplu olarak [bkz. madde 82] tâbiri ile karşılanmıştır. Münferiden = tek başına demmiştir [bkz. madde 86].

Eylem

Fiil karşılığı alınmıştır. Eylemli = fiilî [bkz. madde 86] mânasına gelmektedir.

İşlem

Muamele karşılığıdır. [bkz. madde 86].

Madde 50

Yüce divan

Divanı âli karşılığı alınmıştır.

Madde 51

Tasarı

Lâyiha karşılığı alınmıştır.

Şartlaşma

Şartname mânasına alınmıştır.

Danıştay

Şûrayı Devlet karşılığıdır ve [bkz. madde 17 not].

Önemli görevler

Vezaifi mühimme karşılığı alınmıştır. [bkz. madde 9 not].

Uzmanlık

Ihtisas mânasına alınmıştır.

Belirgin

Mütemeyyiz karşılığı kullanılmıştır.

Madde 52

Uygulanış

Sureti tatbik karşılığı alınmıştır. **Uygulanmak** = tatbik olunmak [bkz. madde 86] olmaktadır. **Uygu** = tatbik, **uygulamak** = tatbik etmek demek olacaktır. **Uygunluk** = mütabakat [bkz. madde 101] karşılığı olmaktadır.

Tüzük

Nizamname yerine alınmıştır (Bkz. madde 20 not).

Yürürlüğe girmek

Mamulünbih olmak mânasına alınmıştır. Aynı mânada **meriyülicra olmak** (Bkz. madde 105) tabiri de yürürlüğe girmek ile karşılanmıştır. Kanun hakkında hükmü olmak karşılığı **geçerlik** de (Bkz. madde 97) kullanılmıştır.

Çözüm yeri

Mercii hal karşılığıdır. **Halletmek** (Bkz. madde 51) = çözmek ile karşılanmıştır. Ayrıca **merci** = yetkili makam (Bkz. madde 5 not) ile karşılanmıştır.

Madde 54

Yargıç

Hâkim karşılığı alınmıştır (Bkz. madde 8 not). **Sorgu yargıcı** = müstentik (Bkz. madde 81). (Sorgu hâkimi) mânasına gelmektedir.

Madde 56

Nitelik

Vasıf karşılığı alınmıştır.

Madde 59

Yasalı

Meşru mânasında alınmıştır. **Gayri meşru** = yasadız olacaktır (Bkz. başlık, not)

Araç

Vasıta karşılığıdır

Madde 61

Yargıtay

Temyiz mahkemesi, mahkemei temyiz (Bkz. madde 62) yerine alınmıştır (Bkz. madde 17 not, madde 8 not),

Başsavcı

Başmüddeiumumi mânasında alınmıştır. **Savcılık** = müddeiumumilik (Bkz. madde 64) yerindedir. **Savcı** = müddeiumumi olacaktır.

Eski türkçede sav = söz, savcı = haberci,sözcü, söz sahibi demektir. Burada kamu sözcüsü mânası le kullanılması uygun görülmüştür.

Madde 62

Genel kurul

Heyeti umumiye mânasınadır (Bkz. madde 7 not). Yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi için kamutay terimi kabul edilmiştir (Bkz. madde 17 not).

Madde 63

Adçekme

Kur'a karşılığı alınmıştır.

Madde 68

Kamu hakları

Hukuku âmme karşılığıdır. [bkz. madde 12 not].

Madde 69

Eşit

Müsavi karşılığıdır. Eşitlik = müsavat demektir. vat demektir.

Ayrıksız

Bilâistisna karşılığı alınmıştır. İstisnasız kelimesini de karşılar. Ayrık = istisna, ayrıklı = müstesna mânalarında kullanılabilir.

Ayrıcalık

İmtiyaz (Privilège) karşılığı alınmıştır. [bkz. madde 26 not].

Madde 70

Bağır

Akit karşılığı alınmıştır [Kılavuz].

Mülk edinme

Temellük karşılığı kullanılmıştır.

Malmı ve hakkını kullanma

Tasarruf karşılığı olarak düşünülmüştür. Tasarruf hakkı (droit de possession) mânası ile alınmıştır.

Dernek

Cemiyet bu tâbirle karşılanmıştır. Cemiyet (association) karşılığı dernek yaşayan bir kelime-mizdir. Kurum ise türkçede müessese (établissement) mânasına gelir. Onun bu mânada bırakılması uygun görülmüştür.

Ortaklık

Şirket bu tâbirle karşılanmıştır. Ortaklık türkçede iştirak ve şirket mânalarına gelir. Bu so nuncu mâna ile de daha çok yayılması uygun olacaktır.

Madde 71

Konut

Mesken karşılığı alınmıştır. Aynı mânada ikametgâh kelimesini de karşılamaktadır [bkz. madde 86]

Madde 72

Yakalanmak

Derdest olunmak karşılığıdır [bkz. madde 17 not].

Madde 73

Zoralımı

Müsadere karşılığı olarak uygun görülmüştür.

Madde 74

Kamu faydası

Umumî menfaat karşılığıdır [bkz. madde 12 not].

Kamulaştırılmak

İstimval ve istimlâk olunmak karşılığıdır. Kamulaştırma = istimval veya istimlâk [bkz. madde 74] mânasına gelmektedir.

Madde 75

İnan

İçtihat karşılığı alınmıştır (Bkz. madde 12 not). İtikat da demek olacaktır.

Kımanmak

Muaheze edilmek karşılığı kullanılmıştır. Anadolu ağızlarında bu mâna ile yaygın bir kelime-mizdir.

Güvenlik

Asayiş karşılığı alınmıştır (Bkz. madde 12 not).

Edep töreleri

Umumî muâşeret âdabı mânasına alınmıştır (Bkz. Madde 32 not).

Din törenleri

Dinî âyinler karşılığı kullanılmıştır (Bkz. madde 32 not).

Madde 77

Basın

Matbuat (Presse) karşılığı kullanılmıştır

Yoklanmak

Muayene edilmek mânasında kullanılmıştır.

Madde 78

Sıkı yönetim

İdarei örfiye karşılığı alınmıştır.

Kısıntı

Takyidat karşılığı alınmıştır. Bununla beraber takyidata tâbi tutulmak kullanışı için kaydaltına alınmak şekli tercih edilmiştir (Bkz. madde 18). Takyit = kayıtlanma ile karşılanmıştır (Bkz. madde 86).

Madde 80

Gözetim

Nezaret (surveillance) karşılığı alınmıştır.

Öğretim

Tedrisat karşılığıdır İlk öğretim = iptidai tahsil [bkz. madde 87] mânasına kullanılmıştır.

Madde 81

Sorgu yargıcı

Müstantik (sorgu hâkimi) mânasına alınmıştır [bkz. madde 8 not, madde 17 not].

Gizlilik

Mahremiyet karşılığı alınmıştır [bkz. madde 20 not].

Madde 82

Başvurma

Müracaat mânasına alınmıştır.

Sonuç

Netice mânasındır

Dilekçi

Müstedi karşılığı olarak alınmıştır.

Madde 84

Gider

Masraf karşılığıdır. Gelir = varidat mânasına kullanılmıştır [bkz. madde 98].

Gerçek kişi

Hakiki şahıs mânasındır [bkz. madde 40 not].

Tüzel kişi

Hükmi şahıs mânasındır [bkz. madde 40 not].

Ondalık

Âşar karşılığıdır.

Yükleme

Teklif mânasındır [bkz. madde 9 not].

Madde 85

Salmak

Tarhedilmek karşılığı alınmıştır. Vergi salmak, salma, salgın, salm kelimeleri hâlâ dilimizde yaşamaktadır. Bu kelime ailesinden maliye terimi olarak faydalanılması uygun görülmüştür [bkz. madde 9 not].

İl

Vilâyet mânasına alınmıştır.

Özel idare

İdarei hususiye karşılığıdır.

Madde 86

Ayaklanma

İsyan karşılığıdır.

Eylemli

Fiilî mânasına alınmıştır [bkz. madde 4 not].

Kalkışma

Teşebbüs karşılığıdır.

Gönderişme

Müraselât karşılığı alınmıştır.

Madde 87

İlk öğretim

İptidai tahsil yerine alınmıştır [bkz. madde 80 not].

Okul

Mektep karşılığı kullanılmıştır.

Madde 88

Erginlik yaşı

Sinni rüşt karşılığıdır.

Madde 89

Ekonomi ilişkileri

İktisadi münasebat mânasına alınmıştır. [bkz. madde 39].

İlce

Kaza karşılığı olarak alınmıştır.

Bucak

Nahiye karşılığı olarak alınmıştır.

Madde 91

Yetki genişliği

Tevsii mezuniyet karşılığı alınmıştır. [bkz. madde 5 not].

Görev ayrımı

Tefriki vezaif karşılığı alınmıştır [bkz madde 9 not].

Madde 92

Siyasi haklar

Hukuku siyasiye karşılığı alakonmuştur [bkz. madde 12 not].

Yeterlik

Ehliyet karşılığı alınmıştır.

Hakediş

İstihkak mânasına gelmektedir.

Madde 94

Üst

Âmir karşılığı alınmıştır. Maiyet = emri altındakiler [bkz. madde 46] diye karşılanmıştır.

Madde 95

Bütçe Kanunu

Muvazenei Umumiye Kanunu karşılığıdır [bkz. madde 97, madde 26 not].

Katma bütçeler

Mülhak bütçeler karşılığıdır [bkz. madde 26 not].

Bütçe yılı

Malî yıl karşılığıdır [bkz. madde 26 not].

Madde 96

Bütçe dışı

Muvazene harici karşılığıdır [bkz. madde 26 not].

Madde 97

Geçerlik

Kanun hakkında hükmü olmak mânasına alınmıştır (Bkz. madde 52 not).

Madde 98

Hesap dönemi

Devrei hesabiye karşılığıdır (Bkz. madde 26 not).

Karşılıklı

Mütenazır mânasına alınmıştır.

Madde 100

Şayıştay

Divanı Muhasebat karşılığı alınmıştır (Bkz. madde 17 not).

Madde 101

Genel uygunluk bildirim

Umumî mutabakat beyannamesi karşılığı olarak kabul edilmiştir. Bildirim hem beyan, hem de beyanname mânasına gelebilecektir (Bkz. madde 52 not).

Madde 102

Dayanaklar

Zevabit karşılığı olarak alınmıştır. Dayanak = esas kaide ve umde mânasına da kullanılabilir.

Madde 103

Savsanmak

İhmal olunmak mânasına alınmıştır.

İşlerlikten alakonmak

Tatil olunmak karşılığıdır.

Teşkilâtı Esasiye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Teşkilâtı Es. Encümeni

Esas No. 2/56

Karar No. 3

6 . I . 1945

Yüksek Reisliğe

İzmir Mebusu Şükrü Saracoğlu, Çankırı Mebusu Abdülhalik Renda ve 221 mebus arkadaşının Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki yabancı sözlerin Türkçe karşılıklarıyla değiştirilmesi hakkında Büyük Millet Meclisi Reisliğine sundukları teklifleri Reislikçe encümenimize havale buyurulmuş ve teklifin Teşkilâtı Esasiye Kanununun 102 nci maddesinin ikinci fıkrasındaki şartları topladığı görülmüş olmakla değişiklik teklifi Encümeninde okundu ve incelendi.

Büyük Millet Meclisiyle beraber, Türk tarihinde tam bir bağımsızlık ve gerçek bir millileşme çağı açılmıştır. Meclisin, 25 yıldanberi bir birini tamamlayan kurtarıcı ve kurucu devrimleri arasında, kültür hürriyetinin temellerini atmak bakımından, Türk harflerinin başlıca bir önemi

vardır. Türk harfleri, ilim ve edebiyat diliyle halk dili arasındaki ikiliği ve memleketteki lehçeler ayrılığını gideren «Türkçeleşme» adını verdiğimiz kaynaşma ve birleşme hareketine umulmadık bir hız vermiştir. On beş yıldanberi edebiyatta, gazetelerde, tercümelere, ilk, orta ve yüksek okullarda Osmanlıca, yerini, Türkçeye bırakıyor. Milyonların konuştuğu, yazdığı ve anlaştığı millet dili alabildiğine gelişiyor. Bu gelişme, yaşayan ekleri ve kökleri ile, tarihî kaynaklarıyla, Türkçemizin ileri yeni çağ dillerinden biri olmak için hiç bir kısırlığı olmadığını, bilâkis engin bir yaratış ve türetiş yeterliği olduğunu ispat etmiştir.

Bu ileri gidişin tabii sonucu olarak Osmanlıca ile ilişkisi kesilen Türk çocuklarının mekteplerde

okudukları ilim ve fenlerin terimlerini Türkçeleştirme ihtiyacı yıllardanberi Maarif Vekilliğini Türk Dil Kurumunu bütün uzmanlarımızı devamlı bir çalışma ve araştırma zorunda bırakmış ve bu suretle bugün ilk, orta okullar ile liseler ve bir kısım yüksek okullar derslerini yeni terimler ile öğrenmeğe başlamışlardır.

Bu gelişme hareketinde hukuk ve Devlet dili bilhassa geride kalmıştır. Hukuk ve kanun terimlerini Türkçeleştirecek olanlar, Anayasanın kılavuzluğunu beklemekte ne kadar haklı iseler, Büyük Meclis de hukuk ve kanun dilinin esaslarını koymak için, söz ve söz kurma araştırmalarının az çok bir kararlık bulmasını beklemekte o kadar haklı idi. Eski metinlerden, halk ağzından, lehçelerden iyi ve zengin taramalar yapıldıktan başka Türkçeye ait yerli yabancı hemen bütün lûgatlar ya basılmış, ya toplanmıştır. Artık genel bir terimler kamusu yapabilmek imkânları, uzmanlarımızın elindedir. İşte bu imkânlardan faydalanılarak 1942 yılı başlarında iki ayrı heyet tarafından « Teşkilâtı Esasiye Kanunu » nun Türkçeleştirme tasarıları hazırlanmış ve Millet Meclisi üyeleri, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay başkan ve reisleri İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültesi profesörleriyle, ötedenberi dil işlerinde çalışan uzmanlarımıza dağıtılarak, her iki tasarı üzerinde geniş bir soruşturma yapılmıştır. Dikkatle incelenen bu soruşturma sonuçlarına göre yazılan üçüncü tasarı, Parti Gruplarınca da seçilen otuz kişilik komisyonda düzeltilip tamamlanarak, nihayet Parti Grubunun da görüşme ve tartışmasından geçmiş ve Büyük Meclise sunduğumuz bu son şeklini almıştır.

«Teşkilâtı Esasiye Encümeni» bu Türkçeleştirme işinde aşağıdaki esash noktaların sağlandığını görmüştür :

1. «Teşkilâtı Esasiye Kanunu» nun mâna-

sında, kavramında hiç bir değişiklik olmamış ve 104 ncü madde bu maksadi temin edecek şekilde yazılmıştır.

2. Türkçesi bulunan bütün terimler karşılanmıştır.

3. Kavram açığı bırakılmamak için, tam karşılığı bulunmayan yabancı kelime veya şekillere dokunulmamış ise de, bunların birer kök olarak kalmalarına, tasriflerinin Türkçeleştirilmesine ve aile halinde yabancı kelime gurupları kalmamasına mümkün olduğu kadar çalışılmıştır.

4. Türkçeleşen ve halk dilince benimsenen kelime ve kalıplara ilişilmiyerek, Anayasanın herkesce anlaşılabilirliği korunmuştur.

5. Esas Teşkilât Kanunumuzun «Devlet şeklinin Cumhuriyet» olduğuna dair olan birinci maddesinde mâna, mefhum ve hattâ kelime itibariyle de hiç bir değişiklik yapılmamıştır.

Encümen incelemeleri göstermiştir ki, Büyük Millet Meclisi Ana Yasa Türkçesiyle şerefli tarihinde örnekleri eksik olmıyan kılavuzluk ve önderlik görevlerinden birini daha yapmaktadır.

Lâyiha, müstaceliyetle müzakere edilmek üzere Umumî Heyetin Yüksek tasvibine arz olunur.

Teş. Esa. En. Rs.	M. M.	Kâtip
Ankara	İstanbul	Tokad
M. Ökmen	Z. Karamursal	R. Erişken
Bursa	Çorum	Gümüşane
R. Güran	M. Cantekin	H. F. Ataç
İstanbul	İstanbul	Kütahya
Dr. H. Diker	Gl. K. Karabekir	M. Erkan
Mardin	Muğla	Samsun
II. Menemencioğlu	Orgl. İ. Çalışlar	H. Çalır
	Samsun	
	Amiral F. Engin	

Anayasa teklifi

BİRİNCİ BÖLÜM

Esas hükümler

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

İKİNCİ MADDE — Türkiye Devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, Devletçi, lâyük ve devrimcidir. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Türk milletini ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.

BEŞİNCİ MADDE — Yasama yetkisi ve yürütme erki Büyük Millet Meclisinde belirir ve onda toplanır.

ALTINCI MADDE — Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır.

YEDİNCİ MADDE — Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tâyin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır.

Meclis, Hükümeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir.

SEKİZİNCİ MADDE — Yargı hakkı, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Yasama görevi

DOKUZUNCU MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi, özel kanununa göre millet tarafından seçilmiş milletvekillerinden kurulur.

ONUNCU MADDE — Milletvekili seçmek, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türkün hakkıdır.

ON BİRİNCİ MADDE — Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir.

ON İKİNCİ MADDE — Yabancı Devlet resmî hizmetinde bulunanlar, terhipli cezaları gerektiren suçlardan veya hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, kısıtlılar, yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler, kamu hizmetlerinden yasaklılar, Türkçe okuyup yazma bilmiyenler milletvekili seçilemezler.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE — Büyük Millet Meclisinin seçimi dört yılda bir yapılır.

Süresi biten milletvekilleri tekrar seçilebilirler.

Eski Meclis, yeni Meclisin toplanmasına kadar devam eder.

Yeni seçim yapılmasına imkân görülmezse, toplanma dönemi bir yıl daha uzatılabilir.

Her milletvekili, yalnız kendini seçen çevrenin değil, bütün milletin vekilidir.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE — Büyük Millet Meclisi, her yıl, Kasım ayı başında çağrısız toplanır.

Meclis, üyelerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için çalışmasına yılda altı aydan fazla araveremez.

ON BEŞİNCİ MADDE — Kanun teklif etmek hakkı, Meclis üyelerinin ve Bakanlar Kurulununundur.

ON ALTINCI MADDE — Milletvekilleri Meclise katıldıklarında şöyle andiçerler:

«Namusum üzerine söz veririm ki:

Vatanın ve milletin mutluluğuna, esenliğine, milletin kayıtsız şartsız egemenliğine aykırı bir amaç gütmeyeceğim ve Cumhuriyet esaslarına bağlılıktan ayrılmıyacağım.»

ON YEDİNCİ MADDE — Bir milletvekili ne Meclis içindeki oy, düşünce ve demeçlerinden, ne de Meclisteki oy, düşünce ve demeçlerini Meclis dışında söylemek ve açığa vurmaktan sorumlu değildir. Seçiminden gerek önce ve gerek sonra üstüne suç atılan bir milletvekili Kamutayın kararı olmadıkça sanık olarak sorgulanamaz, tutulamaz ve yargılanamaz. Cinayetten suç üstü yakalanma hali bu hükmün dışındadır. Ancak bu halde yetkili makam bunu hemen Meclise bildirmek ödevindedir. Seçiminden önce veya sonra bir milletvekili hakkında verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi milletvekilliği süresinin sonuna bırakılır. Milletvekilliği süresi içinde zamanasını yürümez.

ON SEKİZİNCİ MADDE — Milletvekillerinin yıllık ödenekleri özel kanunla gösterilir.

ON DOKUZUNCU MADDE — Araverme sırasında Cumhurbaşkanı veya Meclis Başkanı gerekli görürse Meclisi toplanmaya çağırabilir. Üyelerden beşte birinin istemesi üzerine de Meclis Başkanı Meclisi toplanmaya çağırır.

YIRMİNCİ MADDE — Meclis görüşmeleri herkese açıktır ve olduğu gibi yayılır.

Fakat Meclis, içtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturumlar dahi yapabilir. Kapalı oturumlardaki görüşmeleri yaymak Meclisin kararına bağlıdır.

YIRMİ BİRİNCİ MADDE — Meclis, görüşmelerini içtüzük hükümlerine göre yapar.

YIRMİ İKİNCİ MADDE — Soru, gensoru ve Meclis soruşturması, Meclisin yetkilerinden olup bunların nasıl yapılacağı içtüzükte gösterilir.

YIRMİ ÜÇÜNCÜ MADDE — Milletvekilliği ile Hükümet memurluğu bir kişide birleşemez.

YIRMİ DÖRDÜNCÜ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamutayı her Kasım ayı başında kendine bir yıl için bir Başkan, üç Başkanvekili seçer.

YIRMİ BEŞİNCİ MADDE — Seçim dönemi bitmeden Meclis, üyelerinin tam sayısının saltçokluğu ile seçim yenilemeğe karar verirse, yeni toplanan Mec-

lisin seçim dönemi Kasım ayından başlar.

Kasımdan önceki toplantı, olağanüstü toplantı sayılır.

YIRMİ ALTINCI MADDE — Kanun koymak, kanunlarda değişiklik yapmak, kanunları yorumlamak, kanunları kaldırmak, Devletlerle sözleşme, andlaşma ve barış yapmak, harp ilân etmek, Devletin bütçe ve kesinhesap kanunlarını incelemek ve onamak, para basmak, tekelli ve akçalı yüklenme sözleşmelerini ve imtiyazları onamak ve bozmak, genel ve özel af ilân etmek, cezaları hafifletmek ve değiştirmek, kanun soruşturmalarını ve kanun cezalarını ertelemek, mahkemelerden çıkıp kesinleşen ölüm cezası hükümlerini yerine getirmek gibi görevleri Büyük Millet Meclisi ancak kendisi yapar.

YIRMİ YEDİNCİ MADDE — Bir milletvekilinin vatan hayınlığı ve milletvekilliği sırasında yiyicilik suçlarından biriyle sanık olduğuna Türkiye Büyük Millet Meclisi kamutayı hazır üyelerinin üçte iki oy çokluğu ile karar verilir yahut on ikinci maddede yazılı suçlardan biriyle hüküm giyer ve bu da kesinleşirse milletvekilliği sıfatı kalmaz.

YIRMİ SEKİZİNCİ MADDE — Çekilme, kanun hükümleri gereğince kısıtlanma, özürsüz ve izinsiz iki ay Meclise devamsızlık yahut memurluk kabul etmelerinde milletvekilliği düşer.

YIRMİ DOKUZUNCU MADDE — Ölen yahut yukarıdaki maddeler gereğince milletvekilliği sıfatı kalkan veya düşen milletvekilinin yerine bir başkası seçilir.

OTUZUNCU MADDE — Büyük Millet Meclisi, kendi kolluk işlerini Başkan eliyle düzenler ve yürütür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yürütme görevi

OTUZ BİRİNCİ MADDE — Türkiye Cumhurbaşkanı, Büyük Millet Meclisi Kamutayı tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Cumhurbaşkanlığı görevi, yeni Cumhurbaşkanının seçimine kadar sürer. Yeniden seçilmek olur.

OTUZ İKİNCİ MADDE — Cumhurbaşkanı, Devletin başıdır. Bu sıfatla törenli oturumlarda Meclise ve gerekli gördükçe Bakanlar Kuruluna Başkanlık eder ve Cumhurbaşkanı kaldıkça Meclis tartışma ve görüşmelerine katılamaz ve oy veremez.

OTUZ ÜÇÜNCÜ MADDE — Cumhurbaşkanı, hastalık ve memleket dışı yolculuk gibi bir sebeple görevini yapamaz veya ölüm, çekilme ve başka sebeplerle Cumhurbaşkanlığı açık kalırsa Büyük Millet Meclisi Başkanı vekil olarak Cumhurbaşkanlığı görevini yapar.

OTUZ DÖRDÜNCÜ MADDE — Cumhurbaşkanlığı boş kaldığında Meclis toplanırsa Cumhurbaşkanı hemen seçer.

Meclis toplanık değilse çağrılarak Cumhurbaşkanı seçilir. Meclisin seçim dönemi sona ermiş veya seçimin yenilenmesine karar verilmiş olursa Cumhurbaşkanı gelecek Meclis seçer.

OTUZ BEŞİNCİ MADDE — Cumhurbaşkanı Meclisin kabul ettiği kanunları on gün içinde ilân eder.

Cumhurbaşkanı, uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere gene on gün içinde gerekçesi ile birlikte Meclise geri verir. Anayasa ile bütçe kanunu bu hüküm dışındadır.

Meclis geri verilen kanunu gene kabul ederse Cumhurbaşkanı onu ilân etmek ödevindedir.

OTUZ ALTINCI MADDE — Cumhurbaşkanı her yıl Kasım ayında Hükümetin geçen yıldaki çalışmaları ve giren yıl içinde alınması uygun görülen tedbirler hakkında bir söylev verir. Yahut söylevini Başkana okutur.

OTUZ YEDİNCİ MADDE — Cumhurbaşkanı, yabancı Devletler yanında Türkiye Cumhuriyetinin siyasi temsilcilerini tâyin eder ve yabancı Devletlerin siyasi temsilcilerini kabul eder.

OTUZ SEKİZİNCİ MADDE — Cumhurbaşkanı, seçiminden hemen sonra Meclis önünde şöyle andiçer:

«Namusum üzerine söz veririm ki:

Cumhurbaşkanı olarak, Cumhuriyet kanunlarını, milletin egemenlik esaslarını sayacağım;

Ve bunları müdafaa edeceğim;

Türk milletinin mutluluğuna bütün bağlılığım, bütün kuvvetimle çalışacağım;

Türk Devletine yönelecek her tehlikeyi en son şiddetle önliyeceğim;

Türkiye'nin şanını, şerefini koruyup yükseltmek, üstüme aldığım görevin isterlerini yerine getirmek için olanca varlığım ile çalışmaktan asla ayrılmıyacağım.»

OTUZ DOKUZUNCU MADDE — Cumhurbaşkanının çıkaracağı bütün kararlar Başbakan ile birlikte ilgili Bakan tarafından imzalanır.

KIRKINCI MADDE — Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Yüce varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Harp kuvvetlerinin komutası barışta özel kanuna göre Genelkurmay Başkanlığına ve seferde Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından tâyin edilecek kimsceye verilir.

KIRK BİRİNCİ MADDE — Cumhurbaşkanı, vatan hayınlığı halinde Büyük Millet Meclisine karşı sorumludur. Cumhurbaşkanının çıkaracağı bütün kararlardan doğacak sorumlular 39 ncu madde gereğince bu kararları imzalayan Başbakanın ve ilgili Bakanındır.

Cumhurbaşkanının, özlük işlerinden dolayı sorumlunması gerekirse, Anayasanın milletvekilliği dokunulmazlığı ile ilgili 17 nci maddesi hükümlerine uyulur.

KIRK İKİNCİ MADDE — Cumhurbaşkanı, Hükümetin teklifi üzerine, daimî mâlîllük veya kocama gibi özlük sebeplerden dolayı belli kimselerin cezalarını kaldırabilir veya hafifletebilir.

Cumhurbaşkanı, Büyük Millet Meclisi tarafından sanıklanarak hüküm giyen Bakanlar hakkında bu yetkiyi kullanamaz.

KIRK ÜÇÜNCÜ MADDE — Cumhurbaşkanının ödeneği özel kanunla gösterilir.

KIRK DÖRDÜNCÜ MADDE — Başbakan, Cumhurbaşkanınca Meclis üyeleri arasından tâyin olunur.

Öteki Bakanlar Başbakanca Meclis üyeleri arasından seçilip tamamı Cumhurbaşkanlığı tarafından onandıktan sonra Meclise sunulur.

Meclis toplanık değilse sunma işi Meclisin toplanmasına bırakılır.

Hükümet, tutacağı yolu ve siyasi görüşünü engeç bir hafta içinde Meclise bildirir ve ondan güven ister.

KIRK BEŞİNCİ MADDE — Bakanlar, Başbakanın reisliği altında (Bakanlar Kurulu) nu meydana getirir.

KIRK ALTINCI MADDE — Bakanlar Kurulu, Hükümetin genel politikasından birlikte sorumludur.

Bakanların her biri kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ve politikasının genel gidişinden tekbaşına sorumludur.

KIRK YEDİNCİ MADDE — Bakanların görev ve sorumluları özel kanunla gösterilir.

KIRK SEKİZİNCİ MADDE — Bakanlıkların kuruluşu özel kanuna bağlıdır.

KIRK DOKUZUNCU MADDE — İzinli veya herhangi bir sebeple özürülü olan bir Bakan, Bakanlar Kurulu üyelerinden bir başkası geçici olarak vekillik eder. Ancak bir Bakan birden fazlasına vekillik edemez.

ELLİNCİ MADDE — Bakanlardan birinin Yücedivana yollanması hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisince verilen karar, kendisini Bakanlıktan da düşürür.

ELLİ BİRİNCİ MADDE — İdare dâvalarına bakmak ve idare uyumsuzluklarını çözmek, Hükümetçe hazırlanarak kendine verilecek kanun tasarıları ve imtiyaz sözleşme ve şartlaşmaları üzerine düşüncesini bildirmek, gerek kendi özel kanunu ve gerek başka kanunlarla gösterilen görevleri yapmak üzere bir Danıştay kurulur. Danıştay Başkanları ve üyeleri, daha önce önemli görevlerde bulunmuş, uzmanlıkları, bilgileri ve görgüleriyle belirgin kimseler arasından Büyük Millet Meclisince seçilir.

ELLİ İKİNCİ MADDE — Bakanlar kurulu, kanunların uygulanışını göstermek yahut kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere içinde yeni hükümler bulunmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarır.

Tüzükler Cumhurbaşkanının imzası ve ilâniyle yürürlüğe girer.

Tüzüklerin kanunlara aykırılığı ileri sürüldükte bunun çözüm yeri Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yargı erki

ELLİ ÜÇÜNCÜ MADDE — Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri kanunla gösterilir.

ELLİ DÖRDÜNCÜ MADDE — Yargıçlar, bütün dâvaların görülmesinde ve hükmünde bağımsızdırlar ve bu işlerine hiçbir türlü karışamaz. Ancak kanun hükmüne bağılıdırlar.

Mahkemelerin kararlarını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulu hiçbir türlü değiştiremezler, başkalamazlar, geciktiremezler ve hükümlerinin yerine getirilmesine engel olamazlar.

ELLİ BEŞİNCİ MADDE — Yargıçlar, kanunda gösterilen usuller ve haller dışında görevlerinden çıkarılamazlar.

ELLİ ALTINCI MADDE — Yargıçların nitelikleri, hakları, görevleri, aylık ve ödenekleri, nasıl tâyin olunacakları ve görevlerinden nasıl çıkarılacakları özel kanunla gösterilir.

ELLİ YEDİNCİ MADDE — Yargıçlar, kanunla gösterilenlerden başka genel veya özel hiçbir görev alamazlar.

ELLİ SEKİZİNCİ MADDE — Mahkemelerde yargılamalar herkese açıktır. Yalnız yargılama usulü kanunları gereğince bir yargılamanın kapalı olmasına mahkeme karar verebilir.

ELLİ DOKUZUNCU MADDE — Herkes mahkeme önünde haklarını korumak için gerekli gördüğü yasal araçları kullanmakta serbesttir.

ALTMİŞİNCİ MADDE — Hiçbir mahkeme görev ve yetkisi içindeki dâvalara bakmazlık edemez. Görev ve yetki dışında olan dâvalar ancak bir kararla reddolunur.

Yücedivan

ALTMİŞ BİRİNCİ MADDE — Bakanları, Yargıtay ve Danıştay Başkanları ve üyelerini ve Cumhuriyet Başsavcısını görevlerinden doğacak işlerden dolayı yargılamak için Yücedivan kurulur.

ALTMİŞ İKİNCİ MADDE — Yücediven üyeliği için, on biri Yargıtay, onu Danıştay Başkanları ve üyeleri arasından ve kendi Genelkurulları tarafından, gerekli görüldükte gizli oyla, yirmi bir kişi seçilir.

Bunlar gizli oy ve salt çoklukla içlerinden birini Başkan ve birini Başkanvekili seçerler.

ALTMİŞ ÜÇÜNCÜ MADDE — Yücedivan bir Başkan ve on dört üye ile kurulur ve kararlarını salt çoklukla verir.

Geri kalan altı kişi gerektiğinde kurulun eksikliğini tamamlamak için yedek üye durumundadır.

Bu yedek üyeler, üçü Yargıtay, üçü Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından olmak üzere adçekme ile ayrılır.

Başkanlığa ve Başkanvekilliğine seçilenler bu adçekmeye girmezler.

ALTMİŞ DÖRDÜNCÜ MADDE — Yücedivanın savcılık görevi, Başsavcılık tarafından görülür.

ALTMİŞ BEŞİNCİ MADDE — Yücedivanın kararları kesindir.

ALTMİŞ ALTINCI MADDE — Yücedivan kanunlara göre yargılar ve hüküm verir.

ALTMİŞ YEDİNCİ MADDE — Yücedivan gerekli görüldüğünde Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla kurulur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türklerin kamu hakları

ALTMİŞ SEKİZİNCİ MADDE — Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet

(S. Sayısı : 39)

başkasına zarar vermiyecek her şeyi yapabilmektir.

Tabii haklardan olan hürriyetin herkes için sınırı, başkalarının hürriyeti sınıridir. Bu sınırı ancak kanun çizer.

ALTMİŞ DOKUZUNCU MADDE — Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayraksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişiyarınalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır.

YETMİŞİNCİ MADDE — Kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, yolculuk, bağıt, çalışma, mülkedinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarındandır.

YETMİŞ BİRİNCİ MADDE — Cana, mala, ırza, konuta hiçbir türlü dokunulamaz.

YETMİŞ İKİNCİ MADDE — Kanunda yazılı hal ve şekillerden başka türlü hiçbir kimse yakalanamaz ve tutulamaz.

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ MADDE — İşkence, eziyet, zoralmı ve angarya yasaktır.

YETMİŞ DÖRDÜNCÜ MADDE — Kamu faydasına gerekli olduğu usulüne göre anlaşılmadıkça ve özel kanunları gereğince değer pahası peşin verilmedikçe hiç kimsenin malı ve mülkü kamulaştırılmaz.

Çiftçiyi toprak sahibi kılmak ve ormanları Devletleştirmek için alınacak toprak ve ormanların kamulaştırma karşılığı ve bu karşılıkların ödenişi özel kanunlarla gösterilir.

Olanğanüstü hallerde kanuna göre yükletilecek para ve mal ve çalışma ödevleri dışında hiçbir kimse başka hiç bir şey yapmaya ve vermeye zorlanamaz.

YETMİŞ BEŞİNCİ MADDE — Hiçbir kimse felsefe inanından, din ve mezhebinden dolayı kınanamaz. Güvenliğe ve edep törenlerine ve kanunlar hükümlerine aykırı bulunmamak üzere her türlü din törenleri serbesttir.

YETMİŞ ALTINCI MADDE — Kanunda yazılı usul ve haller dışında kimsenin konutuna girilemez ve üstü aranamaz.

YETMİŞ YEDİNCİ MADDE — Basın, kanun çerçevesinde serbesttir ve yayımından önce denetlenemez, yoklanamaz.

YETMİŞ SEKİZİNCİ MADDE — Seferberlik ve sıkıyönetim hallerinin veyadığı kısıntıların dışında yolculuk hiçbir kayıt altına alınamaz.

YETMİŞ DOKUZUNCU MADDE — Bağıtların, çalışmaların, mülkedinme ve hak ve mal kullanmasının, toplanmaların, derneklerin ve ortaklıkların serbestlik sınırı kanunlarla çizilir.

SEKSENİNCİ MADDE — Hükümetin gözetimi ve denetlemesi altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretim serbesttir.

SEKSEN BİRİNCİ MADDE — Postalara verilen kâğıtlar, mektuplar ve her türlü emanetler yetkili sorgu yargıcı veya yetkili mahkeme kararı olmadıkça açılmaz ve telgraf ve telefonla haberleşmenin gizliliği bozulamaz.

SEKSEN İKİNCİ MADDE — Türkler gerek kendileri, gerek kamu ile ilgili olarak kanunlara ve tüzüklere aykırı gördükleri hallerde yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine tek başlarına veya toplu olarak haber verebi-

lir ve şikâyetle bulunabilirler. Haber veya şikâyeti alan makam kişi ile ilgili başvurularının sonucunu dilekçeye yazılı olarak bildirmek ödevindedir.

SEKSEN ÜÇÜNCÜ MADDE — Hiç kimse kanunca bağlı olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye verilemez ve yollanamaz.

SEKSEN DÖRDÜNCÜ MADDE — Vergi, Devletin genel giderleri için, halkın pay vermesi demektir.

Bu esasa aykırı olarak gerçek veya tüzel kişiler tarafından veya onlar adına resimler, ondalık alınması ve başka yüklemeler yapılması yasaktır.

SEKSEN BEŞİNCİ MADDE — Vergiler ancak kanunla salınır ve alınır. Devletçe, illerin özel idarelerince ve belediyelerce alınagelmekte olan resimler ve yüklemeler, kanunları yapılmaya kadar alınabilir.

SEKSEN ALTINCI MADDE — Harp halinde veya harbi gerektirecek bir durum başgösterdikte veya ayaklanma olduğunda yahut vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtiler görüldükte Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere yurdun bir kesiminde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen Meclisin onamasına sunar. Meclis sıkıyönetim süresini, gerekirse uzatabilir veya kısaltabilir. Meclis toplanık değilse hemen toplanmaya çağınır.

Sıkıyönetim süresi ancak Meclisin kararıyle uzatılabilir.

Sıkıyönetim, kişi ve konut dokunulmazlığının, basın, gönderişme, dernek, ortaklık hürriyetlerinin geçici olarak kayıtlanması veya durdurulması demektir.

Sıkıyönetim bölgesiyle bu bölgede hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, harp halinde de dokunulmazlığın ve diğer hürriyetlerin nasıl kayıtlanabileceği veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

SEKSEN YEDİNCİ MADDE — Kadın, erkek bütün Türkler ilk öğretimden geçmek ödevindedirler. İlk öğretim Devlet okullarında parasızdır.

SEKSEN SEKİZİNCİ MADDE — Türkiyede din ve ırk ayırıl edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese «Türk» denir.

Türkiye'de veya Türkiye dışında bir Türk babadan gelen yahut Türkiye'de yerleşmiş bir yabancı babadan Türkiye'de dünyaya gelip te memleket içinde oturan ve erginlik yaşına vardığında resmî olarak Türk vatandaşlığını istiyen yahut Vatandaşlık Kanunu gereğince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür.

Türklük sıfatının kaybı kanunda yazılı hallerde olur.

ALTINCI BÖLÜM

Türk maddeler

İller

SEKSEN DOKUZUNCU MADDE — Türkiye, coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir.

DOKSANINCI MADDE — İllerle şehir, kasaba ve köyler tüzel kişilik sahibidirler.

DOKSAN BİRİNCİ MADDE — İllerin işleri, yetki genişliği ve görev ayrımı esaslarına göre idare olunur.

Memurlar

DOKSAN İKİNCİ MADDE — Siyasi hakları olan her Türkün, yeterliğine ve hakedişine göre, Devlet memuru olmak hakkıdır.

DOKSAN ÜÇÜNCÜ MADDE — Bütün memurların nitelikleri, hakları, görevleri, aylık ve ödenekleri, göreve alınmaları ve görevden çıkarılmaları, yükselme ve ilerlemeleri özel kanunla gösterilir.

DOKSAN DÖRDÜNCÜ MADDE — Kanuna aykırı işlerde üstün emrine uymuş olmak memuru sorumdan kurtarmaz.

Maliye işleri

DOKSAN BEŞİNCİ MADDE — Bütçe kanunu tasarısı ve buna bağlı bütçeler ve cetvellerle katma bütçeler Meclise Bütçe yılı başından enaz üç ay önce sunulur.

DOKSAN ALTINCI MADDE — Devlet malları bütçe dışı harcanamaz.

DOKSAN YEDİNCİ MADDE — Bütçe kanununun geçirdiği bir yıldır.

DOKSAN SEKİZİNCİ MADDE — Kesimhesap kanunu, ilişkin olduğu yıl bütçesinin hesap dönemi içinde elde edilen gelirler, gene o yılki ödemelerin gerçekleşmiş tutarını gösterir kanundur. Bununşekli ve bölümleri Bütçe kanunu ile tam karşılıklı olacaktır.

DOKSAN DOKUZUNCU MADDE — Her yılın kesinhesap kanunu tasarısı o yılın sonundan başlayarak engeç ikinci yıl Kasım ayı başına kadar Büyük Millet Meclisine sunulur.

YÜZÜNCÜ MADDE — Büyük Millet Meclisine bağlı ve Devletin gelirlerini ve giderlerini özel kanuna göre denetlemekle görevli bir Sayıştay kurulur.

YÜZ BİRİNCİ MADDE — Sayıştay, genel uygunluk bildirimini ilişkin olduğu kesinhesap kanununun maliyece Büyük Millet Meclisine verilmesi tarihinden başlayarak engeç altı ay içinde Meclise sunar.

Anayasanın dayanakları

YÜZ İKİNCİ MADDE — Anayasada değişiklik yapılması aşağıdaki şartlara bağlıdır:

Değişiklik teklifinin Meclis tamüyesinin enaz üçte biri tarafından imzalanması şarttır.

Değişiklikler ancak tamsayımın üçte iki oy çokluğu ile kabul edilebilir.

Bu kanunun, Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki birinci maddesinde değişiklik ve başkalaama yapılması hiç bir türlü teklif dahi edilemez.

YÜZ ÜÇÜNCÜ MADDE — Anayasanın hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile savsanamaz ve işlerlikten alkonamaz. Hiçbir kanun Anayasaya aykırı olamaz.

YÜZ DÖRDÜNCÜ MADDE — 1293 tarihli «Kanunuesasi» ile değişik maddeleri ve 20 «Kânunusani» 1337 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu, 20 Nisan 1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve bunların ekleri ve değişiklikleri kaldırılmıştır.

YÜZ BEŞİNCİ MADDE — Bu kanun yayım tarihinde yürürlüğe girer.

TEŞKİLÂTI ESASİYE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

YÜZ DÖRDÜNCÜ MADDE — 20 Nisan 1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve ekleri yerine mâna ve kavramda bir değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmiş olan bu kanun konulmuştur.

Teşkilâtı Esasiye Kanunu = Anayasa
İnkılâp = Devrim
Merkezi Devlet = Başkent
Hâkimiyet = Egemenlik
Salâhiyeti teşriye = Yasama yetkisi
Kuvvei icraiye = Yürütmek erki
Reisicumhur = Cumhur Başkanı
İcra Vekilleri Heyeti = Bakanlar kurulu
Murakabe = Denet
Murakabe etmek = Denetlemek
Murakıp = Denetçi
Hakkı kaza = Yargı hakkı
Müstakil = Bağımsız
Kanunu mahsus = Özel kanun
Mebus = Millet vekili
Sirkat = Hırsızlık
Sahtekârlık = Sahtecilik
Emniyeti suiistimal = İnancı kötüye kullanma
Hileli iflâs = Dolanlı iflâs
Mahkûm olmak = Hüküm giymek
Hacir = Kısıt
Mahcur = Kısıtlı
Hacretmek = Kısıtlamak
Tâbiyet = Uyrukluk
Tebaa = Uyruk
Hukuku medeniyeden iskat edilmiş olanlar =
Kamu hizmetlerinden yasaklılar
Müddet = Süre
Devre = Dönüm
Dairei intihabiye = Seçim çevresi
Tatili faaliyet etmek = Çalışmaya ara vermek
Âza = Üye
Rey = Oy
Mütalâa = Düşünce
Mesuliyet = Sorum
Mesul = Sorumlu
Meclis Heyeti Umumiyesi = Kamutay
İsticvap edilmek = Sorgulanmak
Sanık = Maznun
Muhakeme edilmek = Yargılanmak
Tevkif edilmek = tutulmak
Derdest edilmek = Yakalanmak
Makamı ait, mercii ait = Yetkili makam
Mükellefiyet = Ödev
Müruruzaman = Zamanasını
Tahsisat = Ödenek
Müzakere = Görüşme
Nizamnamei Dahili = İçtüzük

Celse = Oturum
Sual = Soru
İstizah = Gensoru
Meclis tahkikatı = Meclis soruşturması
Reis = Başkan
Reis vekili = Başkan vekili
Adedi mürettep = Tam sayı
Ekseriyeti mutlaka = Salt çokluk
İçtima = Toplanı
Tadil etmek = Değişiklik yapmak
Tefsir = Yorum
Tefsir etmek = Yorumlamak
Mukavele = Sözleşme
Muahede = Antlaşma
Hesabı katî Kesin hesap
Tasdik etmek = Onamak
İnhisar = Tekel
Malî = Akçalı
Taahhüt = Yüklenme
Tecil etmek = Ertelemek
İdam = Ölümlü cezası
Vazife = Görev
İrtikâp = Yeyicilik
Âzayı mevcude = Hazır üye
İstifa = Çekilme
Zabita = Kolluk
Devlet Reisi = Devletin başı
Mümessil = Temsilci
Şahsi, zati hususat = Özlük işler
Masuniyeti teşriye = Millet Vekilliği dokunulmazlığı
Şeyhuhet = Kocama
İtimat istemek = Güven istemek;
Fîl = Eğlem
Muamele = İşlem
Divanı Âli = Yüce Divan
Şûrayı Devlet = Danıştay
İhtisas = Uzmanlık
Tarzı tatbik = Uygulanış
Tatbik etmek = Uygulamak
Mercii hal = Çözüm yeri
Hâkim = Yargıç
Tağyir etmek = Başkalamak
Azletmek = Görevden çıkarılmak
Evsaf = Nitelikler
Meşru = Yasalı
Mâhkemei Temyiz = Yargıtay
Başsavcı = Başmüfettişumumî
Divanı Muhasebat = Sayıştay
Heyeti Umumiye = Genel Kurul

Kura = Adçekme
Savcı = Müddeiumumi
Müsavı = Eşit
Ayrık = Müstesna
İmtiyaz (Sınıf imtiyazı) = Ayrıcalık
Masuniyeti şahsiye = Kişi dokunulmazlığı
Neşriyat = Yayın
Akit = Bağıt
Sayüamel = Çalışma
Temellük = Mülk edinme
Tasarruf (burada) = Malmı ve hakkını kul-
lanma
Cemiyet = Dernek
Şirket = Ortaklık
Mesken = Konut
Müsadere = Zorla alım
İstimlâk etmek = Kamulaştırmak
Tahmil, teklif = Yükletilme, yükleme
Muahaze ve takbih edilmek = Kınanmak
Asayiş = Güvenlik
Adabı umumiye = Edep türeleri
Âyin = Tören
Matbuat = Basın
İdarei örfiye = Sıkı yönetim
Nezaret = gözetim
İstida = Dilekçe

Müstedı = Dilekçi
Müstediyat = Dilekler
Şahsiyeti hükmiye = Tüzel kişilik
Masarif = Giderler
Âşar = Ondalık
Vergi tarhetmek = Vergi salmak
Cibayet etmek = Almak
Kıyam ve isyan = Ayaklanma
Fili teşebbüsât = Eğlemlı kalkışmalar
Müraselât = Gönderiş
Vilâyet = İl
Kaza = İlçe
Nahiye = Bucak
Münasebettar, müteallik = İlişikli
Menfaattar, alâkadar = İlgili
Taksimi vazâif = Görev ayrımı
Tavzif edilmek = Göreve alınmak
Terfi = Yükselme
Terakki = İlerleme
Lâyiha = Tasarı
Meriyet = Geçerlik
Umumî mutabakat beyannamesi = Genel uy-
gunluk bildirimı
İhmal edilmek = Savsanmak
Tadil edilmek = İşlerlikten alınmak